

OOSTVLAAMSCHEN ZANTENMEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE FOLKLORISTEN
Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van den Bond :

L. VERLODT, Zalmstraat 69, Gent

Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen, Bouw-
meestersstraat 39, St. Amandsberg-Gent.

Redactie van Oostvl.

F. VAN ESSE

Groendreef, 114, Lokeren

Cl. TREFOIS,

J. VERMEULEN & J. BOES

Een miskende Gentsche Figuur Joseph-Jacob Kieckepoost — 1773-1837 —

De ontwikkeling van Gent als moderne nijverheidsstad nam vaste vormen aan bij den aanvang van de XIXe eeuw.

Sedert 'n paar eeuwen in zelfgenoegzaamheid en onder den druk der wereldgebeurtenissen, die buiten haar omgingen, doch haar economisch knakten, ingedommeld, bezat de Leie-en-Schelde stad nog een overvloed van, weliswaar vervallen, doch van haar vroegere grootheid getuigende, oude monumenten, kerken, gildehuizen en steenen.

De Fransche Revolutie en hare gevolgen: de oorlogen der Republiek en de verovering van ons land onder de leus van « Vrijheid en Broederlijkheid » had ook te Gent de openbare meening aan het gisten gebracht. Op 12 November 1792 was Gent bezet geworden door de troepen van de Fransche Republiek — **une et indivisible** — onder het bevel van Generaal de La Bourdonnaye. Generaal de la Bourdonnaye was één der luitenanten van Generaal Dumouriez, overwinnaar van de Oostenrijksche troepen te Jemmappes. Door dezen veldslag werd het lot van de Zuidelijke Nederlanden eens te meer voor ettelijke jaren bezegeld: ze kwamen feitelijk tot den val van Napoleon met den slag van Waterloo in 1814 onder Fransche heerschappij. Schijnbaar meenden de veroveraars het goed met onze voorouders. Onder invloed van het Evangelie der Revolutie, der « **Droits de l'homme et du citoyen** » brachten de Franschen ons zoogezegd de Vrijheid. De proclamatie van de La Bourdonnaye tot de Gentenaars luidde: « **Pourvu que vous établissiez la souveraineté du Peuple et que vous renonciez à vivre sous des despotes quelconques, nous serons vos frères, vos amis et vos soutiens.** » Het zaad der Revolutie viel niet op onvoorbereide aarde in de oude Vechtstad. Er werden onder de Gentenaars van toen reeds menschen gevonden, die aan de boodschap van de Fransche « sans-culotten » geloof schonken en tot samenwerking bereid waren. Ook in de Zuidelijke Nederlanden, de Oostenrijksche « wingewesten », was er enkele jaren te voren een omwenteling geweest: de Brabantsche Omwenteling, die ten gevolge van de innerlijke verdeeldheid der partijen, der conservatieven en der vooruitstrevenden, falikant was afgeelopen. De vooruitstrevende extremisten van toen, de zoogenaamde « Vonckisten », die hoog opliepen met de gedachten van de Fransche Encyclopedisten, met de wijsgeerige en politieke opvattingen van Voltaire en Rousseau, waren de eersten om vertrouwen te hebben in de Fransche bezetting. Te Gent stichtten zij spoedig een vereeniging, een « **Club des Amis de la Liberté et de l'Égalité** ». Een gedeelte van het volk — het gepeupel — en een aantal

ontevreden, slachtoffers van het oud regiem, lieten zich meesleepen en weldra werd er met de bevrijders «verbroederd». Eén der zinnebeeldige heldendaden van het nieuw regiem te Gent was het omverhalen geweest van de kolom van Keizer Karel op de Vrijdagmarkt, het sleuren van het beeld door de oude straten van Gent, het planten van een Vrijheidsboom in de plaats van de Kolom en het bekronen van den boom met de Phrygische Muts. Ofschoon de geestdrift van het bevrijde Gentsche Volk van korten duur was — daarvoor zorgden de « assignaten », de opvorderingen en de buitengewone belastingen — kwamen een aantal nieuwe Gentsche figuren op het politieke tooneel van de stad. Wrijvingen tusschen Magistraat en bezettende overheid liepen uit op een hervorming van het Stadsbestuur. De militaire Commandant van Gent liet bij tromgeroffel de bevolking van Gent samenroepen in de St.-Baafskerk en « **het vergaederd Volk** » koos « **sestig borgers** » als « **provisioneele representanten van het Gentsche volk.** » Het voorzitterschap werd opgedragen aan Pieter-Lodewijk-Jozef de Haveskerke, vroeger schepen van Gent, het secretariaat aan een advocaat Jacob-Willem Meyer. Deze laatste was een extremist, een « Jacobijn » en had het woord gevoerd op de bijeenkomst in St.-Baafs. De meeste « representanten » waren aangeduid geworden tegen hun zin.

Ondertusschen kwamen allerlei ambities los. De vooruitstrevenden hadden zich aangesloten in een « **Club des Sans-culottes** », die openlijk propaganda maakten voor een aansluiting bij de Fransche Republiek. Op 22 Februari 1792 kwamen 150 « **Gentsche borgers** » samen in St-Baafskerk en eischten « **l'union départementaire** » met Frankrijk. Het is onze bedoeling niet verder de geschiedenis te schetsen van deze Fransche beweging met haar hoogtepunten en tegenslagen, bijv. na de tijdelijke overwinning van de Oostenrijkers met Generaal Clerfayt op Generaal Dumouriez te Neerwinden in 1793. Het is ons veel meer om de nieuwe figuren te doen, die uit het Gentsche volk opduiken en met groote energie allerlei hervormingen op politiek en weldra economisch gebied doorvoeren en de oude ingeslapen provinciestad krachtadig wakker schudden: de Van de Steene, Antheunis, Broeckaert, Van Straalen en vooral Renier-Joris Du Bosch, eigenlijk Vanden Bossche, den « Jacobijn » en tot 1799 den Gentschen dictator van het Departement van de Schelde.

In de politiek weet Du Bosch zijne vertrouwensmannen in de belangrijkste posten van het departement op te dringen: Hopsomere, Meyer en Tack, ook een paar geboren Franschen, zooals Lacoudraye en Troiseuvs. Een van zijn medestanders van de eerste ure was minder gedwee: Bernard Van Wambeke. Gearresteerd en zelfs opgesloten in den « Temple » te Parijs, zou Van Wambeke bij zijn terugkeer te Gent de oppositie ontketenen tegen den tyranieken « pro-consul » en hem bij de opkomst van Napoleon Bonaparte ten val brengen. Na den Staatsgreep van 18 Brumaire An VIII (9 November 1799) kwam een ommekeer in de politieke verhoudingen: met de heerschappij van de « Jacobijnen » was het gedaan. Op 9 Maart 1800 kwam een oud-Minister van Financiën van het Directoire, Guillaume Faipoult, als prefect van het Departement der Schelde te Gent. Deze Fransche prefect bracht met een versterkte verfransching een verzoening tusschen de Gentsche hoogere standen: adel, geestelijkheid en vooral « bourgeoisie » met het nieuw Napoleontisch regiem tot verwezenlijking. De economie gaat een woordje meespreken.

Lieven Bauwens, het nieuwe type van « **chevalier d'industrie** », van fabrikant, komt op den voorgrond. Vertrouwensman van de Gentsche fabrikanten, wordt hij voor korten tijd « Maire van Gent » en weet de politieke leiders, zowel Du Bosch als Van Wambeke, te paaien.

Onder de vleugels van den Napoleontischen adelaar komt de Gentsche « bourgeoisie » voor een eeuw aan het bewind. Bij het aftreden van Lieven Bauwens komen nog slechts burgemeesters uit de « bourgeoisie » aan de beurt om den gemeenteraad voor te zitten: G. De Naeyer, Graaf Jozef della Faille, edelman en « bourgeois ».

Josse Vander Haeghen, de laatste Fransche Maire van Gent, later Van Crombrughe, orangist en Belgisch patriot. Het is een tijd dat, met de herleving van nijverheid en handel, mede als gevolg van het « Continentaal Blocus » door Engeland, groote openbare feesten, herdenkingen en tentoonstellingen te Gent worden ingericht. De welstand neemt toe en Gent, die weldra alle beschikbare gebouwen volgepropt ziet met mechanische spin- en weefgetouwen — tot het aloude Gravenkasteel toe — krijgt den naam van « Manchester van het Vasteland ».

Gent is opnieuw een groote, belangrijke stad geworden. Hare bevolking heeft toegenomen, als economisch centrum legt zij meer gewicht in de schaal dan Brussel en Antwerpen. Ze heeft opnieuw een leidende « elite »: de « katoenbarons »! Onder-tusschen stikt ze in haar keurslijf van brokkelige stadsmuren, wanstaltige huizenblokken, kronkelige straten en steegjes. Op dat oogenblik treedt Jozef-Jacob Kieckepoost op, « de Ontwerp-maeker van Vlaenderen », de eerste « urbanist » van de oude woelige stede!

Dit lang historisch vóórspel was noodig om hem, in zooveel opzichten een kind van zijn tijd in zijn beteekenis van hervormer, van ontwerpmaker en ondernemer te begrijpen. Zijne geschriften geven ons gelukkig een houvast om aan zijn figuur, tegen een ondankbare traditie in, die hem alseen « fantast » en zelfs als een « gek » verslijt, recht te laten wedervaren.

In het jaar 1824 verscheen bij de Gentsche drukkerij-uitgeverij G. De Busscher en Zoon een boek met den titel: « Den Ontwerp-Maeker van Oost-Vlaenderen, ofte Kasteelen in Spagnien » door den Ondernemer Kieckepoost. Het boek was opgedragen aan de Vrienden van het Vaderland en droeg als motto: « **Rien n'échappe à la critique de ceux qui ne savent que critiquer.** » Daaronder in deftig latijn: « **Facile est inventis addere** » (Het is gemakkelijk aan het gevondene toe te voegen). Nog vóór de Voor-rede worden we begroet door een groetenden, eleganten ruiter op een uitslaande plaat in steendruk, den Heer Kieckepoost zelf. Boven zijn hoofd de lovende spreuk: « **La critique couronne les artistes** », op de hoogte van zijn mond den uitroep: « **Vive la patrie** ». Om allen twijfel nopens de identiteit van den « cavalier » weg te nemen, prijkt onderaan in lithographisch schrift: Joseph-Jacques Kieckepoost. Né à Gand le 4 Juin 1773, met daarbij de fiere belijdenis: « **Si je manque pardonnez-moi, si j'en impose tuez-moi, si je meurs par l'effet de la malveillance des hommes, vengez-moi.** »

Uit de Vóór-rede vernemen we dat Kieckepoost zinnens was dit werk in 't licht te geven ten tijde van Napoleon, maar dat hij uit schrik voor gevangenzetting of deportatie ervan had afgezien. De dood van zijn teerbeminden en begaafden zoon, op 18-jarigen leeftijd, had hem eveneens weerhouden. Maar nog waren de hindernissen niet van de baan: een proces met de stad Brussel aangaande een groote onderneming, de ziekte en de dood van een zijner dochters deden hem de zaak tot later uitstellen. Verder waren er persoonlijke beschouwingen: aan den eenen kant geen het minste stoffelijk voordeel, aan den anderen kant de mogelijkheid van het aankweken van vijanden, want, en dit is typisch voor de redeneering van Kieckepoost: « **het onmogelijk is te schrijven, volgens mijne manier, naer den zin van ider een.** » Wat ten slotte bij hem den doorslag tot de publicatie van zijn « Ontwerpen » heeft gegeven is het inzicht bij te dragen tot de « **verciering, verbetering en het welzijn van ons vader-land.** »

Na een overtuigende loyauteitsverklaring ten opzichte van « **onzen doorlugtigen Souvereyn** » Willem I, verzaakt hij aan de gewoonte zijn werk te prijzen, « **maer laet aen het publiek, den wettigen regter in deze zaek, eene volle vryheyd om aen het zelve den prijs zijner goedkeuring toe te schrijven.** »

Volgen nog enkele zakelijke mededeelingen: het werk zal bestaan uit verschillende boekdeelen en het zal uitgegeven worden in « cahiers », die door de nieuws-

bladen zullen worden aangekondigd. Mochten eenige personen zich door zijn voorstellen « geledeert » voelen, dan bidt hij hen wel te willen bedenken dat zijn werk als ondertitel den naam voert van « **Kasteelen in Spagnien** » (luchtkasteelen) en dat hij steeds als « **genegen en iverigen medeborger** » (we zullen later vernemen dat hij pachter was van het Gentsche lijkenvervoer) tot hun dienst staat.

Deze taal stemt sympathiek en bewijst dat Kieckeпоost, zooals de Gentsche overlevering ten onrechte verkondigt, geen « gek » was, geen « fantast », maar integendeel een « figuur » van beteekenis in den aanvang van de XIXe eeuw te Gent, en slechts subsidiair een « type », nl. deze van den Gentschen « straatingenieur » en « wèlweter ». Het is nochtans als zoodanig dat hij bij het Gentsche volk populair is gebleven, want slechts bij de verlichte burgerij, bij historieschrijvers en bibliographen zooals Prosper Claeys en Ferdinand van der Haeghen bleef hij als « Ontwerpmaker » bekend. Onder de specifiek Gentsche omschrijvingen voor « dood zijn » is nog steeds een uitdrukking in gebruik, die aan Kieckeпоost herinnert, zonder dat de meeste Gentenaars nog weten wie die Kieckeпоost geweest is : « hij es bij Kiekepûut » ! De meesten herkennen in Kiekepûut zelfs Kieckeпоost niet meer. Wellicht denken ze aan een pseudo-mythologisch personage in den aard van « Pietje de Dûud », of misschien van « Pietje Pek » of den baarlijken « Dûuvel » **tout court** ? Nog heden worden sommige duivelsfiguren van het Gentsche « Spelleken » voorzien van kippenpooten **in natura** in plaats van de traditioneele bokspooten en in 't Spelleken van de Folklore (vroeger van de Muide) treden deze met kickenpooten geklauwde duiveltjes — in « Smedje Smêe » o.a. — nog regelmatig op.

Hoe verleidelijk het ook voor etymologen, die niet op de hoogte van de Gentsche geschiedenis en toestanden zouden zijn, moge toeschijnen in « kiekepûut » of « krabben van den grond ofte het pierenland door den onvermoeibaren kippenpoot » (1), we zien ons genoodzaakt ze uit hun geleerden waan te helpen. « Kiekepûut » komt regelrecht van den Gentschen familienaam « Kieckeпоost ». Jozef-Jacobus Kieckeпоost, die in de uitdrukking wordt bedoeld, was tusschen 1811 en 1837, jaartal van zijn overlijden, « on'ernemer van lijkenvervoering » (2) (sic) van de stad Gent. Het is over dezen « Kieckeпоost », dat we het hier zullen hebben. Voor zoover we weten bestaat er geen levensbeschrijving van onzen « Ontwerpmaker ». Indien we iets over zijn leven weten hebben we dat te danken in de eerste plaats aan hemzelf, in de tweede plaats aan Prosper Claeys, die eenige « **enhemeriden** » over onzen « Kieckeпоost » heeft nagelaten in zijn « **Memorial de la Ville de Gand** » (3) (1792-1830). Zijn naam is vooral verbonden aan twee data : 1810 en 1820. In het jaar 1810 wordt hij namelijk ondernemer of beter pachter (adjudicateur) van den dienst der begrafeniszen te Gent. Bij den datum van 30 Juli 1810 (blz. 254) teekent Prosper Claeys het volgende aan : « En exécution du décret impérial du 29 Août 1809, Joseph Kieckeпоost est déclaré adjudicataire du service des enterremens. Il entrera en fonction le 1er janvier 1811. De cette époque date l'expression gantoise : hij is bij Kiekenpoost. Kiekenpoost est l'auteur de l'Ontwerpmaker van Oost-Vlaanderen. Il préconisa dans cet ouvrage toute une série de travaux publics dont plusieurs ont été réalisés depuis. »

Bij den 15ⁿ April 1820(4) komt de Gentsche Ontwerpmaker nog eens op de proppen (blz. 387) : « Le fameux Kieckeпоost... soumet à l'autorité compétente un plan

(1) Het grafschrift van de door Reinaert zoo wreed vermoorde kip Coppe luidt immers:
vs. 461 « Hier leghet Coppe begraven
Die so wale conste scraven
Die Reynaert die vos verbeet
Ende haren gheslacht was te wreet. »

(2) Aldus vermeld in het Register van den Burgerlijken Stand, mij vriendelijk medegedeeld door den Heer J. Boes, adjunct-archivaris van de stad Gent en conservator van het Folklore-Museum.

(3) Gand, J. Vuylsteke, 1902.

de chaussée de l'église d'Akkergem à Tronchiennes... Cette chaussée fut en partie exécutée en 1899: prolongement de l'avenue d'Akkergem et pont à la Nouvelle Promenade. » Deze « koninklijke » weg maakt deel uit van het grootsche uitbreidingsplan van een heroplevende nijverheidsstad, die voor hare inwoners frissche longen behoeft. Kieckepeost, die vooral het verkeerswezen op het oog had, voelde daarvan levendig de noodzakelijkheid.

« Nomen est omen »! Prosper Claeys schrijft beurtelings Kieckepeost (zonder e vóór de k) en Kiekenpoot (met n), volgens zijn eigen spelling is het Kieckepeost. Het « vulgum pecus » heeft bij dien zonderlingen naam ten onrechte aan « kieken » in de beteekenis van « dwaas » gedacht. De beteekenis is waarschijnlijk te zoeken in de vervlaamsching van den Fransch-Waalschen naam, die als plaatsnaam veelvuldig in het Franschsprekend gebied voorkomt: Quiquempoix of Kinkenpois. Tot ongenoegen van de dragers van den naam leent hij zich tot tal van min of meer koddige vervormingen. Jozef Kieckepeost moet eveneens sterk dat gevoel hebben gehad, alhoewel hij eerder gekant was tegen de samenstelling van « peost » met « Kiecke » dan tegen « Kiecke » zelf, vermits hij als gunst van Koning Willem en als belooning voor zijn ontwerp van de verbinding Akkergem-Drongen er niets beters op vond dan de verkorting van zijn familienaam tot « Kiecke » te bekomen en den nieuwen steenweg « Kieckeweg » te zien doopen. Hoe hij het gekke van die benaming niet inzag, begrijpen we niet goed. Veel zin voor humor had hij blijkbaar niet. Integendeel hij nam de zaken dood-ernstig op. Toch was hij geenszins een « aziyndrinker »: hij hield zelfs bepaald van grappige anecdoten, wat gemakkelijk uit zijn « Ontwerpmaker » te bewijzen valt. Hij was in den vollen zin des woords een Gentsch « borger », die gaarne op « café » ging om er de « gazetten » te lezen, een sigaar of een pijp te rooken, natuurlijk ook een glas lekkeren « uitzet » te drinken, en met zijn « vrienden » te « discuteeren » over de feiten van den dag en de « affaires » van de geliefde stad. Kieckepeost doet zich voor als een man van den vooruitgang: voorstander van « machines à vapeur » en « gasverlichting », een uitgesproken rationalist, ook in artistieke en archeologische zaken, een man van de daad, maar geen « revolutionnair » (« sansculotte » was het mode-woord van den tijd).

Had hij niet vier verschillende « regimes » gekend: het Oostenrijksch in zijn jeugd, het Fransch in zijn Sturm-und-Drang-periode, het Nederlandsch op zijn rijpen leeftijd, dat hij loyaal wenschte te dienen, het Belgisch eenige luttele jaren vóór zijn dood in 1837. Groot bewonderaar van Willem I, deelde hij waarschijnlijk in de Orangistische gevoelens van de hoogere Gentsche burgerij na 1830, doch zonder overdrijving. Hij was de man, overigens de stichter van een in de kiem gesmoord verzoeningsblad: « Le Conciliateur » (1831). Aan-Napoléon had hij, in tegenstelling met de Gentsche bourgeoisie van 1810, een hekel, wat weeral blijkt uit sommige gedichten van hemzelf en van anderen in zijn « Ontwerpmaker » opgenomen. De « Ontwerpmaker » bevat inderdaad heel wat meer dan de 208 ontwerpen tot « **verciering, verbetering en welzijn** » van de stad Gent en de provincie Oost-Vlaanderen. Het is een spiegel van het Gentsche leven omheen de plannen van den ondernemer Kieckepeost tot urbanisatie van de Gentsche stede. Om de eentonigheid van zijn zakelijke « Ontwerpen » af te wisselen, voegt hij, tegen het einde van zijn boeken (er zijn er twee) « **varieteyten** » of wetenswaardigheden aan zijn « **documentairs** » toe, waarvan we ons voornemen een paar staaltjes te geven. In het 2^e Deel, bl. 204, geeft hij bv. een soort « In Memoriam » van den Heer Hellebaut, den befaamden « Gentschen primus », later beroemd advocaat en jurist, professor in de rechtsgeleerdheid aan de Universiteit te Gent, eersten « rector magnificus ». Zooals hij gedurende zijn leven door de Gentenaars algemeen gevierd en bewonderd werd, was zijn afsterven

(4) In het « *Mémorial* » worden bij den 10ⁿ Augustus 1822 (bl. 421) door P. Claeys werken van Kieckepeost aangehaald, die door hem werden uitgevoerd bij het « Kuipgat » en bij den 2ⁿ Augustus, 1825 is er daar opnieuw spraak van den steenweg Gent-Drongen, den door Kieckepeost zelf gedoopten « Kieckeweg ».

in 1819 een algemeene rouw. « Het verlies van den heer Hellebaut » schrijft Kieckepoost « is niet weynig gevoelig aen zijne medeborgers op welkers gemoederen het eenen grooten indruk gedaen heeft. Het is in het algemeyn eenen ramp, misschien onherstelbaer. » De heer Hellebaut was toevallig een schoolkameraad van hem geweest. « Hij (Hellebaut) is geboren tot Gend in de Modenaystege(5), n° 1 (tusschen de Veldstraet en de Predikheeren-ley), den 8 augusti 1774, en ik den 4 juny 1773, in de Langemunt, n° 38, op den hoek van de Onderstraat, daer uytsteekt **den Gonden-Leeuw**. Zijnen vader, die van daer (de Modenay-steeg) was gaen wonen op de Oude-Vlamerkt, n° 4, bij de Sint-Jacobskerk, was eenen meester horologie-maeker; den mynen eenen fabrikant in wolle goederen. Wij hebben gezaementlyk ter school gegaen en gespelen geweest, het gone hy zeer wel gedenkte. Hy heeft my en vele andere menschen dienst gedaen. » Over de jeugd en jongelingsjaren van Kieckepoost vernemen we verder niet veel. Was hij leerling van het Koninklijk Collegie (door de Keizerin Maria-Theresia gesticht in 1777, na de opheffing van de Orde der Jezuïeten), thans Koninklijk Athenaeum? Wonende op den hoek van de Onderstraat, was het College in zijn onmiddellijke buurt. In elk geval had de jonge Kieckepoost zijn speelplaatsen in de omgeving van de Vrijdagmarkt, nl. op den « Wannekens-aerd », « nu genaemd Mannekens-Aerde » (II, blz. 173), het pleintje bij de Leie waar het Groot Kanon, « **Dulle Griet** » « **in weer en wind** » staat opgesteld. Over het kanon is Kieckepoost zeer onromantisch gestemd. Hij gebruikt zijn ondoelmatigheid in een vergelijking met de « Terneusche vaert », waarvan hij zonderlingerwijze een tegenstander is — hij is voorstander van een verbinding Gent-Brugge —: « Die vaerd zal daer zoo veel aen helpen (nl. aan het beletten van het overstromen van de weiden buiten de Antwerpsche poort) als ons Groot-kanon tot het belegeren van Constantinopelen. »

Hij antwoordt op het bezwaar van zijn tegenspreker en vriend: « Den Boer », aan wien hij zijn urbanisatie-plannen ontvouwt, en die vindt dat men van dat « kanon » geen kwaad mag zeggen, « want het heeft, volgens het zeggen of schrijven van onze groote mannen, vele wonderbaere zaeken gedaen », het volgende: « Het heeft nog goed nog kwaad gedaen. Dit kanon ligt, zoo men weet (sic)... binnen Gend... zynde een dankwerk aen de stad Gend gedaen door haeren smit Jan Luytens, in 't jaer 1647, en is gemaekt van yzere latten en banden. Het is lang 16 voeten en half en weegt 20.080 ponden Gendsch gewigt. Zyne vrouw genoemd Margareta, was een kwaed vrouwspersoon, en daerom heeft hij het den naem gegeven van **Dulle-Griet**. Het heeft noyt uyt Gend geweest, als de fuseën (poerslangskens of smiskens) die door mij, toen ik eenen jongen was, en door myne gezellen, op het verlood-gat ontsteken wierden. »

Maar het wordt tijd dat we over zijn openbaar optreden te Gent spreken. Hij is bijna veertig jaar oud als hij voor 't eerst (hij was toen juist pachter der begrafenissen geworden) in het openbaar een « project » lanceert, nl. in 1811(6). Een zinspeling over « heerenleven » der militairen (Dl. II, bl. 155) laat vermoeden dat hij zelf « militair » is geweest, zelfs luitenant. In welk leger? Men vraagt zich af of het niet in Engeland was? In 1793 was hij in dat land, te Londen. Het project werd door hem gedeeltelijk uitgevoerd: het St. Pietersplein. Zijn ontwerp was grootscher dan de verwezenlijking. Luister even (blz. 7 van « Utilité publique »): « Pour la formation d'un Champ-de-Mars ou d'une Place d'Armes, et d'une Promenade publique, embellie d'une fontaine, sur la plaine de Saint-Pierre; et de la Construction d'une Chaussée depuis la rue dite Ter Plaeten jusqu'à la rue de Bruxelles, près le Petit-Béguinage ».

(5) Moet een vergissing zijn. Volgens officieele dokumenten van den tijd werd primus Hellebaut in het « Valkenstraetje » geboren.

(6) Eerst in 1817 gedrukt onder den titel: « Utilité publique. Projets de travaux et d'améliorations pour la ville de Gand par l'Entrepreneur Kieckepoost », een voorlooper van den « Ontwerp-maeker » van 1824. Deze brochure van 16 bladz. werd verkocht bij H. Dujardin, Kouter, voor 10 oorden, gedrukt bij J.-N. Houdin, in de Catalogne-straete (500 exemplaren).

Gelukkig maar werd zijn «immense ouvrage», met behulp van een groot aantal Spaansche krijgsgevangenen, niet voltooid, want hij voorzag de afbraak van de resten van de «Abbaye qui s'y trouvait». Het mooiste gedeelte van de Abdij van St. Pieters was echter reeds verdwenen in 1811. Als hij later zijn «Ontwerp-maeker» in 1824 zal uitgeven onder dezelfde leus: «Gemeyn voordeel» gaat zijn belangstelling steeds weer naar de verkeerswegen van de stad naar de omliggende dorpen: het is de geschiedenis van de verbinding van Gent met Drongen door den door hem ontworpen «Kieckeweg» met de omvangrijke officieele briefwisseling met de Overheid en vooral met zijn vereerden en beminden Vorst, Willem den Eersten, koning der Nederlanden. Het is ter gelegenheid van de verschijning van het Tweede Deel van den «Ontwerp-maeker» dat hij de uitslaande plaat ten beste geeft van de gedroomde inhuldiging van dien weg door Koning Willem, geteekend door P. F. Poelman. Zij stelt den «Kiecke-weg» van Gent naar Drongen in perspectief voor, omzoomd met een rij statige beurtelings loof- en denneboomen, met op den voorgrond een stadspoort in neo-classieken stijl. Op de friezen leest men links van den toeschouwer: (Kan)toor (voor s)tads-recht, rechts S.P.Q.G. Op het stadskantoor wappert de feestvlag: «Vivat nestoreos annos!» Halfverheven beeldhouwwerk huldigt op de friezen de weldaden van den nieuwen verkeersweg: Boeren drijven vee naar de stad, terwijl een boerin een kip in een hoenderkorf stopt; anderzijds rolt een volgeladen typische boerenkar in vollen galop naar de stad, gevolgd door boerinnen met den korf aan den arm of de melkkan op het hoofd. Het voornaamste tafereel speelt zich op het voorplan af. Koning Willem en zijn gemalin in open «calèche», getrokken door 14 jonge mannen en gevolgd door een eere-wacht van hussaren, wordt aan den ingang van den «Kiecke-weg», versierd door twee oranjeboompjes op hooge voetstukken, begroet door den Ontwerpmaker Kieckepoost te paard in hoogsteigen persoon en naast hem de officieele vertegenwoordigers van stad en provincie en het volk, dat nauwelijks in bedwang kan worden gehouden door het cordon van het voetvolk. In de verte ontwaart men de geestdriftig juichende bevolking van Drongen vóór hun bevlagen toren. Op den vóórgrond, achter het koninklijke rijtuig, is duidelijk het gebocheld «Boerken» te zien, die in de «Samenspraken» met den Ondernemer Kieckepoost steeds een rol speelt en bewonderend naar den sierlijk groetenden ruiter Kieckepoost opziet. De plaat, die, zooals we nog zien zullen, in de geschiedenis van de chromolithographie een rol speelt, draagt als onder-titel de volgende tekst: P. F. Poelman (D(elinea)v)it, Kierdorff Lith; Ontwerp van den Kiecke-weg van Gend op Drongen beginnende aen de Akkergem-vest voorgesteld aen zyne Majesteijt den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot Hertog van Luxemburg enz. enz. enz. Door den ondernemer Kieckepoost den 24 Mey 1820 en gelithographieert den 9 Mey 1824. Niettegenstaande de geweldige reclame, die hij rondom dat lievelingsplan had gemaakt en die hem een groot aantal «Vrienden en Vriendinnen van den Kiecke-weg» had bezorgd, werd zijn ontwerp niet uitgevoerd. Men gaf naderhand de voorkeur aan een verbinding Brugsche Poort-Drongen in plaats van Akkergemkerk-Drongen. Toen zijn «rekest» in 1825 werd afgewezen schreef hij nog het volgende, waardoor we vernemen dat Kieckepoost, die werkelijk een zwak voor exercitiepleinen en militaire oefenplaatsen moet hebben gehad, eveneens pachter was van het St.-Denijsplein, dat in dien tijd en misschien door zijn toedoen ter eere van Koning Willem Willemplein werd gedoopt: «Had Z. M. myn verzoek willen toestaen, mijn voornemen was het volk door bekendmakingen in de nieuwsbladeren bij-een te roepen op het exercitieveld, digt by het lief buytenverblyf van den heer bankier De Meulemeester-van Aken, tot Malter-brug, en om het nog klaerder te zeggen, 25 stappen van het Putjen. (Nota van den Ontwerpmaker: Om het (exercitie-veld) volmaakt te maeken, stelle ik voor, den toegang van op den Kortrykschen weg tot op het veld, regt te maeken en te verbreden, het gone maer weynig zoude kosten. (Nota van den schrijver: Het St Denijsplein is thans vliegplein, het rechttrekken van den verbindingsweg met den steenweg is tot nog toe niet gebeurd. Het Putje is een kapel te St Denijs-Westrem

opgericht als herinnering aan een mirakel voorgevallen in het jaar 1686. Drie dieven, onder dewelke twee Gentenaars, hadden het zilverwerk van de St.-Maartenskerk te Kortrijk geroofd. Ze hadden den buit verdeeld en kwamen ieder langs een verschillende weg naar Gent terug. De derde dief, een Waal, droeg op zich de zilveren bus met de H. Hostiën. Hetzij door vrees, hetzij door berouw, wierp hij in den omtrek van de Maaltebrug de bus in een put met water. De legende vertelt dat wanneer een herder met zijn schapen voorbij den put kwam ze alle op hun knieën vielen. Toen de dieven gevangen werden genomen en de Waal zijn misdaden bekende, o.a. het wegwerpen van de bus, werd de put onderzocht en de bus met de H. Hostiën teruggevonden. De put werd weldra een bekende bedevaartplaats. Er werd een kapel gebouwd, die nog bestaat. De herinnering aan de jaarlijksche herdenking, de zoogenaamde « Putjesdagen », leeft nog heden bij de oude Gentenaars voort.) Ik had op dit schoon vierkant pleyn, groot 100 gemeten, omringd met twee schoone dreven, van welk pleyn ik pagter ben, in het midden doen maeken eenen berg van aerde, waer op ik zoude verschenen hebben met eenen anderen volks-aenwakkerer. Ik had aen mijn rivalen de vryheyd gegeven van daer toe te aenzoeken den besten redener van het Ryk, en van volgens zyn goedduncken, den eersten of den laesten te spreken. Ik had'er al weder kanten doen planten eenen staek, den eenen met het opschrift **Drongen-weg**, den anderen zoude voor opschrift gehad hebben, **Kiecke-weg**. Naer gesproken te hebben, zoude elken van deze twee redenaers gegaen hebben naer zynen staek; het volk zoude hun gevolgt hebben, verdeelt in twee partijen, Dien, die de grootste menigte omstaenders zoude gehad hebben, had hier door een klaer bewys gegeven van het verlangen van het volk, of den weg buyten de Brugsche poort of by de Akkergem-Kerk zoude begonnen zyn geworden. »

We zijn geenszins van plan al de ontwerpen van Kieckepoost, er zijn er n.l. 208, één voor één te bespreken. Het is er ons vooral om te doen de interessante persoonlijkheid van den eersten « urbanist » van Gent te omlijnen. Van belang schijnt het ons wel, hoe hij er, volgens hemzelf, toe kwam als « urbanist », als verbeteraar van het Gentsche stadsplan, op te treden. Het is een uittreksel uit zijne « Samenspraken » met zijn vriend, den Boer: « Hoe is het eerste gedacht van het maeken van den Kiecken-weg (sic) u te binnen gevallen ? » — Luystert wel. Vermits 'k weynig slaep, somtyds geen zes uren in de weke, en daer by gekwollen ben van de ziekte van kasteelen in Spanien te bouwen, daer viel my te binnen dat de poorten der stad Gend slegt verdeelt waeren; dat de Brusselsche-poort stond te by de Sint-Lievens-poort; dat deze laeste te by de Heuvel-poort stond, en de Heuvel-poort te by de Kortryksche-poort; dat deze te verre afgelegene was van de Brugsche, en vervolgens dat 'er eene poort moest zyn tusschen deze twee laeste, te weten: aen de Akkergem kerk. Ik stond op, ontstak de keers aen het nagtlicht, trad in mijn kabinet en maekte het eerste Ontwerp, vermeld in myn eerste boek-deel, blad 1. »

Het trekken van dien weg stond in nauw verband met de toenmalige uitbreiding van de stad Gent naar de Brugsche poort toe. De « mondaine » wandelplaats was in dien tijd, behalve de Kouter, de « Coupure ». Van zijn « Kieckeweg » wou hij iets maken als de « Long Champs » te Parijs met allerlei gemakkelikheden, o.a. militaire concerten. Hij schijnt zelf een maatschappij tot uitbating van de gemakkelikheden te hebben gehad: de vrienden en vriendinnen van den Kieckeweg. Hij verwachtte van zijn ontwerp zekere stoffelijke voordeelen, o.a. inning van een gematigd tolrecht, doch vooral roem bij het nageslacht. Men hoore zijn eerbiedige reactie op het aan kant schuiven van zijn plan: « Onzen geëerbiedigden Koning heeft nogtans niet onvoor-deeliglyk voor mij, het maeken van dezen weg aen andere toegestaan; zullende mynen naam hier door altyd blyven in het geheugen van myne tegenwoordige en toekomstige Vaderlanders. Daer zal van my meer gesproken worden, als van eenen grooten overwinnaar, van wie men maer spreekt by geval. Naer het verloop van duyzend jaeren (in 2824) zullen de betreders van dezen weg nog tot elkanderen zeggen: « Is het niet jammer, dat het plan van **Kieckepoost** niet is gevolgt geweest! wij zouden nu

met een weynig gaens aen de **Universiteyt** zyn. »

De Universiteit dacht hij zich met haar voornaamsten ingang (de Aula) niet in de Voldersstraat, maar op den Kouter. Dat blijkt uit een « Droom », dien hij ons in zijn « Ontwerpmaeker » navertelt op de hem eigen pittige wijze: « Over eenigen tyd tot Brussel zynde, ik droomde dat ik my 's nagts tusschen 12 en een ure tot Gend op den Kauter bevond, om daer ten uytvoer te brengen een van myne Ontwerpen, ofte te bouwen een van myne kasteelen in Spagnien. Met den slag van een uer moest myne werking plaats hebben. Ik had daer toe alles in gereedheid gebrogt en eene andere kleeding aengetrokken. Als ik meynde myne werkingen te gaen beginnen, ik bemerkte aen eenige vensters op de twee eynden van dezen Kauter, eenige bewegingen aen de gordynen; het gone my dede vermoeden dat ik afgespied wierd. Deze beweginge vermeerderde aen andere vensters waer door ik wierd beroert, en ik zag overal licht. Terstond vertoonde zig eene ster, die my dede zien dat myne werking in de Meire moest plaats hebben. Van den Kauter niet konnende geraeken zonder gezien te worden, ik bad den Almogenden eene opening te willen maeken in 't midden van den Kauter. Het huys van den heer **Vanderstraeten** verdween, en een deel van de Universiteyt keerde zig om; zoo dat haeren pragtigen gevel, twee kolommen min hebbende, stond in de Meire. Hoe stond ik verbaesd, toen ik dit schoon gebouw van op den Kauter zag. Ik ging door de opening en zette myne werking voort. »

Hij wordt wakker, vindt den voorgevel van de Aula op de plaats, waar hij zich nog bevindt, en maakt een nieuw Ontwerp n^o CV: een nieuwe breede straat van de Volderstraat tot aan de Gouden Leeuwplaats, die hij « Advokatenstraat » zou willen doopen, omdat de huizen in de nabijheid van de Universiteit, en niet ver van de gerechthoven, meestal door advokaten zouden bewoond worden. Waarom niet door professoren? Zijn vriend Hellebaut, professor en rector, was een beroemd advocaat. Gingen de toenmalige advocaten als bijzonder kapitaalkrchtig door? We zouden het bijna gelooven, waar hij schrijft: « Ik geloof dat de stad weynig zoude toedraegen aen het maeken van die nieuwe huizen die zy naderhand zoude verkoopen; want door dien zy hoog in pagt zouden zyn, zy zouden zeer duer verkogt worden. » Blijkens de anecdoten, die Kieckepoost in zijn « Varieteyten » ten beste geeft, schijnt hij nochtans niet zeer ingenomen te zijn met advocaten en « practizyns », die in hun rekeningen meer verstand hebben van « houden » dan van « over-te-tellen ».

We voerden reeds hooger aan dat het Gentsche leven zich in het mozaïekachtige werk van den Ontwerpmaker weerspiegelt: onvermoede inlichtingen over bv. het kunstleven vindt men erin terug. Zoo vertelt Kieckepoost ons dat de lithographie in kleuren — zooals bekend werd het steendrukken in 1798 ontdekt door Aloys Senefelder en vond spoedige verspreiding over gansch Europa onder den naam van « autographie » en « lithographie » — een Gentsche uitvinding zou zijn. Hij noemt het nieuwe procédé « lithocromie ». Het werd voor het eerst toegepast door een jongen gentschen schilder Josse Steyaert, leerling van den « berugten » Vlaamschen neo-classieken meester Geirnaert, in 1824. Een van de eerste voorbeelden zou het « Schitsken » geweest zijn van de inhuldiging van den « Kieckeweg » door Poelman. In het stadsarchief te Gent — Atlas Goetghebuer — wordt een dergelijke lithochromie bewaard. « Het is » schrijft onze Ontwerpmaker « een nieuwe uitvinding, die tot eenen graed van volmaektheid gebrogt is door de vlaemingen; aen wie de fransche konstenaeren, alhoe vrankrijk daer wel eer op roemde, den voorrang moeten geven. » Kieckepoost achtte het « geheim van gedrukte schilderijen te maeken » gevonden door een stadsgenoot. Gent bezat in elk geval een beroemde steendrukkerij van Kierdorff, die zeer merkwaardige producten der lithographie op haar actief heeft.

Een urbanist hoeft sociaal te voelen. Dat is reeds het geval met onzen ondernemer van openbare werken, die niet alleen er op uit is nieuwe straten te trekken en te sloopen, maar zich ook bekommert om de hygiëne en

het lot van de werklieden, vooral van de werkloozen, die 's winters over openbare « warm-plaetsen » zouden moeten beschikken. Ook de W.C.'s en de « publieke zwemplaetsen » hebben zijn belangstelling. Hoe ver zijn sociaal gevoel in dien tijd van veldwinnende industrialisatie gaat, spreekt uit zijn voorstel een stadslokaal in te richten voor de kunstenaars, dienende tot verkoop van hunne schilderijen, nl. een groote zaal « boven het nieuw vleesch-huys » (In het « Vleesch-huys » hadden toen tijdens den Vasten jaarlijksche schilderijen-tentoonstellingen plaats). Deze philantroop was echter geen « sant in eigen land ». Uit de ontmoeting met eenige « spekken » in « het Staekken », een nog steeds bekende buitenherberg aan de Brugsche Poort, blijkt dat er met hem gespot wordt. In een « berigt » beklaagt hij zich over achtervolging en zelfs slagen. « Dien mij kent » roept hij uit « weet dat ik geen **charlatan** ben, d.i. eenen die gemakkelijk spreekt, een kleyn verstand heeft en een anders konsten voor de zyne verkoopt. »

Zijne « Samenspraken met een Boer », dien hij op den lijnwaatmarkt ontmoet heeft en gaarne, waarschijnlijk in tegenstelling met sommige van zijne stadsgenooten, naar zijne ontwerpen en plannen luistert, leeren ons hem nog het best in zijn handel en wandel kennen. Hij is een man uit één stuk, die niet zijn eigen voordeel, doch slechts het voordeel van het algemeen najaagt. Om die reden is hij in de oogen van het publiek en ook in deze van zijn vrouw een « zot ». Om dien bijnaam laat hij zich echter weinig gelegen: met de halsstarrigheid van een « keikoppigen » Gentenaar houdt hij vol.

Na 1830 duikt Józef Kieckepoost nogmaals op: thans als « conciliateur ». Wel is de Orangist met de nieuwe toestanden allerminst verzoend, maar, aldus in het prospectus van een nieuw blad, dat hij hoopt te stichten: « Le Conciliateur », journal politique et commercial, Projets, littérature, théâtre, Beaux-Arts: « Sans prodiguer l'encens aux puissances du jour, nous n'exhalerons point d'inutiles regrets pour un ordre de choses dont la cessation a sans doute été particulièrement funeste à la ville de Gand, mais dont le retour nous paraît désormais impossible. Nous engagerons tous les bons citoyens à ne pas désespérer de la patrie, à détacher les yeux d'un passé qui ne saurait revenir, et à unir leurs efforts pour mettre à profit les ressources que nous laisse notre position nouvelle. » Hij plaatst zijn nieuwe onderneming onder de dubbele leus: « Vive la Patrie ! » « Vive la liberté de la Presse ». « Le Conciliateur » is, voor zoover we weten, nooit verschenen.

De man is spoedig vergeten geraakt. Is het waar dat hij krankzinnig is gestorven ? Het blijkt althans niet uit de aantekeningen van tijdgenooten. Het zijn zijne talrijke « Ontwerpen », die nog zoo « gek » niet zijn en grootendeels gedurende de XIXe eeuw werden verwezenlijkt, die hem den naam van « zot » hebben bezorgd, volkomen ten onrechte, zoals u met mij uit het hierboven medegedeelde hebt kunnen opmaken. Moge zijn persoonlijk optreden bij zijn tijdgenooten wat zonderling hebben geschienen, zijn « Ontwerp-maeker » is daar om voor hem bij het nageslacht, op wiens rechtvaardigheid hij vertrouwde, te pleiten. Jozef Kieckepoost meende het goed met het welzijn zijner medeburgers, die hij gedurende 25 jaar naar hun laatste rustplaats bracht. Hij heeft echter meer gedaan dan voor hun R.I.P. te zorgen, hij heeft het terrein voorbereid, waaruit Gent van ingedommelde provinciestad tot groote nijverheidsstad zou ontwaken. Is het geen ondankbaarheid en miskennis van zijne verdiensten, dat Gent er niet aan gedacht heeft zijn naam te hechten aan een der talrijke straten en pleinen, die hij door zijne « Ontwerpen » hielp verbreed en uitbreiden ?

En ware het, ten slotte, zoo gek te zijner herinnering een deel van den Drongenschen steenweg volgens zijn wensch in « Kieckeweg » te herdoopen ? Jozef-Jacobus Kieckepoost, die zijn stad Gent zoo lief had in een tijd van « rücksichtlos » utilitarisme, dat hij zelfs een wet wilde zien invoeren op het schenden van monumenten, heeft m.i. zulk een blijk van dankbaarheid vanwege het Gentsche nageslacht wel dubbel en dwars verdient !

Prof. PAUL DE KEYSER.

De eeredienst van Onze Lieve Vrouw van Foy in de kerk van Moerzeke.

De eeredienst van Onze Lieve Vrouw is sedert eeuwen vast in Vlaanderen gevestigd en er is geen dorp of gehucht waar men niet een kerk of een landelijke kapel ontmoet, aan de Moeder Gods gewijd. Zoo vinden wij Onze Lieve Vrouw van Salette, ter Sneeuw, van Zeven Weeën, van Altijddurenden Bijstand, ten Bloede, van Lourdes, van Gaverland, ten Doorn, ten Duinen, ter Eecken, van Halle, van Lorette, ter Linde, van de Polders en zooveel andere benamingen door Jos. Vermeulen in zijne interessante studie vermeld.(1)

Onze Lieve Vrouw van Foy, waarvan de devotie tot in Amerika en Afrika verspreid werd, was eertijds ook in Vlaanderen in eer: namelijk te Moerzeke (6 km. van Dendermonde). Foy is een klein dorp in de nabijheid van Dinant gelegen, dat vroeger behoorde tot het Prinsbisdom Luik. Het is niet zonder belang in deze tijden van folkloristische heropleving te onderzoeken sedert wanneer en hoe de devotie aan een Madonna uit de Waalsche gewesten in het hart van Vlaanderen uitgegroeid is en een kort overzicht te geven over het ontstaan der «Onze Lieve Vrouw van Foy»-vereering zelf.

Volgens Eerwaarde Pater Bouille, Jezuiet, eerste geschiedschrijver (in 1620 en 1627) van Onze Lieve Vrouw van Foy, vond den 6ⁿ Juli 1609 een houthakker uit Sorinne, Gilbert Wanlin, in een eikeboom van 6 voet diameter een Lieve Vrouwebeeldje in gothischen stijl, naar den geest der madonna's van Van Eyck. De voet, zeskantig, is op den voorkant versierd met drie gecintreerde blinde bogen, en op de zijkanten door twee luchtbogen. Opzoekingen van den heer Joseph Destrée, conservator van de Koninklijke Musea te Brussel, lieten hem toe te beweren dat men in Utrecht veel gelijksoortige beeldjes gevonden had, tijdens de afbraak van de vestingen der stad, tot zelfs de gietvormen in potaarde die gediend hadden om die beeldjes te bakken(2). Van daar kwam de eindelijke oplossing van het raadsel: het beeld van Foy was te Utrecht gemaakt, in de eerste helft van de XVe eeuw; in het Prinsbisdom Luik door Hollandsche kooplieden gebracht en dan door een geloovige in den eik van Foy geplaatst, waar het meer dan een eeuw verborgen bleef. Nadien, werd het beeld in bezit genomen door den Baron van Celles en naar zijn kasteel van Veves overgebracht. In 1618 werd door laatstgenoemde een kapel gebouwd, want in 1616 had de wonderbare genezing van Martin Pieltemps al plaats gehad.

De Prinsbisshop van Luik, Ferdinand de Bavière, deed door de kerkelijke overheden het onderzoek instellen over de gebeurde mirakelen. De procedure werd in overeenstemming bevonden met de gebruiken en de regels van de Kerk en de mirakelen werden in 1619 echt verklaard. Zoo hadden op 21 November 1619 de inwijding van de kapel en de overbrenging van het beeld plaats, te midden van een overgrooten toeloop van geloovigen. Het gehucht van Foy verkreeg den titel van parochie en het recht een kerk te bouwen: de nieuwe tempel werd gebouwd tusschen 1622 en 1624 en ingewijd den 8 September 1624. Meer dan 12.000 bedevaarders hadden dien dag de verplaatsing gedaan. Die kerk bestaat nog en is, wat het mobilier betreft, één der merkwaardigste van ons land (gerangschikt door de Commissie voor Monumenten en Landschappen). De zoldering, eenig in haar aard in de wereld, bestaat uit 145 schilderijen, op hout, van de school van Rubens. Die tafereelen werden geschilderd, niet door den Luikenaar Bertholet Flemalle, maar wel door de Dinanteezen Michel Stilmant

(1) «Kerkpatronen, Bedevaartplaatsen en Devotieoorden in Vlaanderen» (Oostvlaamse Zanten — Mei-Juni 1943, blz. 49 tot 60) door Jos. Vermeulen.

(2) «Petite histoire de Notre Dame de Foy d'après des documents inédits» door Eerwaarde Heer Hayot, pastoor van Bouvignes (1939).

en zijn broeder Jaspard, bijgestaan door een ander schilder Guillaume Goblet(3). Men ziet er Onze Lieve Vrouw-Hemelvaart, de Mysteries van den Rozenkians, de Kerkleeraars, de vier Evangelisten, de heiligen Joannes-Baptista en Denijs, alsook, in buste, een honderdachtigtal Heiligen en Gelukzaligen, meest uit verschillende geestelijke orden, op afgebeeld.

Maar hoe en wanneer werd de devotie tot Onze Lieve Vrouw van Foy in zwang gebracht in Vlaanderen en inzonderlijk te Moerzeke ?

De heer Clement Van de Maele, dokter en oudheidkundige te Moerzeke, heeft ons welwillend afschrift bezorgd van twee documenten uit de kerkarchieven van Moerzeke, waaruit blijkt :

a) dat de Heer van Moerzeke, Jonker Charles Vander Borght, gehuwd met de dochter van de Hertoghe, Heer van Paddeschoot (Sint-Niklaas), aan de kerk van Moerzeke eenige jaren vóór 1630 een beeld van Onze Lieve Vrouw van Foy geschonken had, gemaakt naar het miraculeuze beeld van Foy-bij-Dinant(4).

b) dat verschillende personen uit Moerzeke begunstigd werden met wonderbare genezingen (o.a. de zoon en de dochter van Joos Van Gheyte); hetgeen niet weinig bijbracht tot de verspreiding van de devotie tot Onze Lieve Vrouw van Foy(4).

Hieronder afschrift van het document :

« Voor Bailliu en Scepenen der heerlijkheede en Prochie van Moerzeke, compa-
« reerde: Joos VAN GHEYTE, outscepen, — dewelke verklaert op syn mannewaerheyt
« en ghestaeften eedt in onze handen: dat hy by en present is gheweest nu 1 September
« lastleden daer synen zone Jan oudt XXXII jaeren sieck te bedde lach met eene
« swaere siekte, en heeft ghesien dat hy was in dootsnoot, en alsoo hadde gheleghen
« sonder kennisse wel acht of neghen uren, sonder lyff ofte leth te verroeren = Sulcx
« dat heer J. Vermeere pastoir eenighen tyt nadat hy het H. Olysel hadde gheadminis-
« treert quaem om hem by te staen in syn vuyterste hem vindende ook sonder kennisse
« de oogen keerende alsof hy terstont soude verscheyden hebben heeft hy attestant
« ghehoort dat de voorn pasteurs syne huisvrouw moeder van voornoemde sieke
« versoght en badt dat sy al hunnen toevlugt in de hulpe souden versoecken et de
« H. Vrouwe van FOY rustende in de kerke van Moerzeke (dewelck over eenige jaeren
« herwaerts aldaer is ghebraght, en ghegeven by myn edlen heere van Moerzeke) ende
« is geformeert naer de groote van tmirakuleus beelt van onse Lieve Vrouwe van FOY,
« rustende in de kerke van de Baronnye van Celles by de stadt van Dinant in tlandt
« van Luyk) welke belofte gedaen synde om sanderendaegs te volcommen heeft by
« attestant ghesien dat den voorn sone terstont is tot synselven gecommen kennisse
« begost te nemen en cort daerna gesproken; — binnen twee daeghen daernaer
« ghegaen en ghewandelt ende is den vyfden dagh in de kerke gecommen ende misse
« gehoord voor den Autaer en beelt van Onse Lieve Vrouwe van FOY tot eene dank-
« baerheyt van de weldaet die hy hadt ontfaen van haere Intercessie en van haer
« voornomt beelt. —

« De voornoemde verclaert ook syne doghter Maerken, oudt Twintigh jaeren op
« Paeschavont 1630 ook was ghevallen in eene swaere siekte geheel doof geworden
« en bereghet wesende is soo in dootsnoot geweest dat sekere swertzustere ghehoort
« hebbende van de doctoren dat er geen helpen aen was, om den pastuer Quaem, dat
« hy haer in vuyterste sou commen bystaen — sy hadde figure van eenen dootrinck ofte
« teeken ront den mont. — haere moeder & ouders schikkinghe maekten haere uitvaert
« te besteden als wesende buyten hope van leven, waerna gesciet is dat haere moeder
« Janneke Van Poele haer betrouwen van nieuwen stillende op beneficie en ghene-
« singhe van haeren sone ontfaen 1 Sept lest uit haer eigen moevement en betrouwen

(3) Ibidem, Hayot, zooveen geciteerd werk.

(4) Archieven van de St.-Martinuskerk te Moerzeke — 8 October 1630.

« is gegaen in de kerke van Moerseke met een wassche keerse die sy ontsteken heeft
« voor het voornoemde beelt (present: Jofvrouwe Loyse de Hertoghe Fi Joncker
« Charles heere van Paddeschoot) soo es gheschiet dat haere doghter op denselven
« dagh haer ghehoor heeft gegregen en seer beghonst te beteren sulcs dat sy oock
« ghenesen en gesont is geworden.

« Ende omdieswille men sculdigh is de Waerheyte te ghetuyghen soo hebben wy
« Bailliu ende scepenen dese attestatie ten versoeke van den pasteur doen depescheeren
« en onderteekenen door onsen gesworen greffier en den seghel van den heere daeraen
« ghehangen op den eersten JUNY SESTIEN HONDEERT EN DERTIGH.

« J. van LAERE. — 1630.

« MIRAËKELEN VAN ONSE LIEVE VROUWE VAN FOY TOT MOERSEKE
« A. 1630. — Ego infra scriptus examinavi has litteras retro scriptas et inveni rem ita
« se habere, quod attestor in ea subscriptione hac octava octobris 1630

« Jacobus LAUWERS decan. »

Niet alleen onze Vlaamsche voorouders namen hun toevlucht tot Onze Lieve Vrouw van Foy, maar zelfs vreemde militairen (o.a. de vaandrig of « alferes » Francisco REI, van Italiaansche afkomst) kwamen het miraculeuze beeld te Moerzeke aanroepen. De alferes Francisco Rei, van de bezettende troepen, werd op miraculeuze wijze genezen, en onderteekende, samen met zijn Capiteyn en de Pastoors de Pavo en Vermeere een attestatie die berust in het Kerkarchief van Moerzeke⁽⁵⁾. Volgens bovenvermeld document, werd Francisco Rei niet alleen genezen, maar bovendien verscheen de Moeder Gods aan den stervenden soldaat en sprak hem aan.

Volgt de attestatie :

« Heēn den XIIIe September 1630 heeft Heer Alferes reformado onder de com-
« pagnie Italianis van don Joas Bapta Oresina van 't regiment suud en Collonel
« Marville del Juditii (die binnen de prochie en heerlijkheid van Moerseke vier oft
« vyf maenden hebben ghelegen ter zelfver tyde), by naeme Francisco REI in de
« teghenwoordigheid van Heeren Balthasar PAVO, Joannes VERMEERE pastoiren
« mitsgaders Geeraert van Acholeyne Bailliu, Andriaen de Mulder en Jan de Munck,
« out schepenen der voorn. prochie op solempnelen eed verklaert dat hy siek te bedde
« liggende onder de kerckenrechten ende in peryckel des doots heeft dickwels gestort
« syn gebedt (soo hy oock te voiren gedaen hadde) voor het beelt van ons L. Vrouwe
« van FOY rustende in de kercke van Moerseke, op onze L. Vrouwen auctaer ende
« alsoo hy op die XI^{de} October daernaer groot apprehensie hadde van doot en aen-
« roepende onze Lieve Vrouwe rustende in de kercke voornomt, heeft gesien dat sy
« by hem geweest is met een klaer licht en heeft gerust op syn schouderen en hem
« getroost en aengesproken seggende: EN VREEST NIET ICK BEN BY U : 't was in
« gedaente gelyck sy op den auctaer is rustende, hetwelck hy siende heeft grootelyks
« verblyt geweest en is corts daernaer opgestaen wel te passe en gegaen naer de kercke
« in onse L. Vrouwe cappele syn devotie doende aen ons L. Vrouwe van FOY en haer
« soozeer bedanckt van 't groot weldaet dat hy ontfaen hadde ende alsoo by de voorn.
« pastoirs, bailliu en schepenen hem Alferes diverse reysen afgevraegt was oft hy geen
« vision gesien oft gedroomt en hadde heeftd verklaert dat neen, nemaer dat 't selve
« waerachtich was, voors alsoo syn capitain als dan absint was aen den welcken hy
« oock schuldigh was de waerheyte te verclaeren heeft daernaer noch eens omtrent twee
« maenden daernaer als den VII December 1630 in presentie van zynen capitain en
« principaelste van de compagnie als Alferes sergeant met de beide voorz. pastoiren
« en bailliu by eedt verclaert 't zelve alsoo waerachtig te wesen dewelck synen capitain
« en hy Alferes op dees billet heeft onderteekent, ende omme dewelke men schuldigh is
« die waerheyte getuygenis te geven sondermeer dus versocht zynde soo hebben wy

(5) Archieven van de St.-Martinuskerk — 13 September 1630.

« pastoors, bailliu en schepenen voort. also daer onderteekent by onsen gesworen
« griffier dato alsvoren. » Get. t'orconde J. van Laere. 1630.

« Ic onderschrevene kenne op solemneelen eedt myns priestersdoms dat ic uit den
« mont des selven Italiaen hebbe gehoord dit soo te wesen, en ic hebbe gerevisiteert
« hier synde binnen 2 of dry dagen hem gemoet gaende en wandelende.
« get. Ba de Pavo. ita/Joannes Vermeere pastor. »

Ongelukkiglijk is het miraculeuze beeld verdwenen. Werd het meegenomen door de familie Vander Borgh t wanneer zij de Heerlijkheid van Moerzeke verliet? Werd het vernietigd in 1768 toen de oude kerk van 1125 in puinen stortte tijdens een kerkdienst? In ieder geval, werd het niet vernoemd in den inventaris van de kerk in 1806; ook niet door P. Van Assche(6), achtergrootvader van Dokter Van de Maele, die, met toestemming van Eerwaarde heer pastoor de Schoesitter, heel het mobiel van de kerk gekocht had in de verkoop van 1797. Vermits het beeld van Moerzeke « geformeert naer de groote van tmirakuleus beelt van Onse Lieve Vrouwe van Foy » verdwenen is, geven wij hieronder eenige bijzonderheden over het oorspronkelijk beeld van Foy, die ons zullen toelaten een gedachte te vormen van dat, hetwelk dus eertijds te Moerzeke vereerd werd: het beeld is juist 0,224 m. hoog en is gemaakt uit een kwartsachtigen donkergrijzen zandsteen. Onze Lieve Vrouw draagt het Kindje Jezus op den rechterarm. Het Kind houdt in de rechterhand een appel; zijn linkerhand rust op den hals van zijn Moeder. Op den rug van het beeld ziet men nog een schuinmerk, waarschijnlijk een overblijfsel van het afgieten. Stippen wij aan, om te sluiten, dat Onze Lieve Vrouw van Foy nog vereerd werd in de volgende plaatsen van Vlaanderen: Oudenaarde, Kortrijk, Poperinge, Diksmuide, Oudenburg; alsook in talrijke steden en dorpen van Fransch-Vlaanderen. Albert BUVE-PAUWELS.

Conservator van het Museum van St. Niklaas.

Zanten.

PLAAG- EN SPOTRIJMEN OP PERSOONSNAMEN UIT MOERBEKE-WAAS(2).

Adriaan
Scheet in 't graan;
Hij stak het op den haan
En hij had het zelve gedaan.

Ei, Guust!
Au (uw) muile is zuust!

Reneetje!
Poepescheetje!

Guust,
Drij duust!
Drij honderd:
Au gat ê verdonderd!

Ha, mijnheer Alfons!
Hoe is 't mēe ons?

Dag, Marie!
'k Ben blij da'k au zie!

Hierbij kan aansluiten:

Draai u omme,
Schoone blomme;
Da' 'k u zie,
Snelle bie!

J. V.

(6) Nota van Dokter Clement Van de Maele, Oudheidkundige te Moerzeke.
(2) Zie ook mijn bijdrage in Oostvlaamsche Zanten; 12° jg. 1939, bl. 30.

Een averechtsche Nieujaarswensch.

Onderstaande, op eerste zicht wondere nieuwjaarswensch stamt uit grootvaders oude papieren. (Geboren in Baarle in 1800, verbleef de man bijna gansch zijn leven te Nazareth waar hij stierf in 1880). Als men dezen berijmden wensch normaal door leest, zijn het al verkeerde en averechtsche wenschen die hij bevat. De sleutel om « uit het kwade, goed te puren » ligt hierin dat men ieder groep van twee verzen als eenheid beschouwt, hem in vieren deelt, en dan weer volgenderwijze te samen brengt :

1. Eerste halfvers van den eersten versregel,
2. Tweede halfvers van den tweeden versregel,
3. Eerste halfvers van den tweeden versregel,
4. Tweede halfvers van den eersten versregel.

De cijfers tuschen haakjes, voor of na elk halfvers, duiden de logische volgorde aan waarin men gansch het gedicht lezen moet.

(1)	Ik wensche u een jaer / met weinig blijde dagen	(4)
(3)	Nooit wensche ik u een jaer / voorspoedig naer behaegen	(2)
(5)	Een jaer van veel geluk / en zal ik nooit u wenschen.	(8)
(7)	Maer altijd ziek te zijn / dat wensch ik alle menschen.	(6)
(9)	Een jaer om 't allen tijd / den Heere te verstooren	(12)
(11)	Om nooit minuet of uer / naer Godes woord te hooren.	(10)
(13)	Ten lesten wensch ik u / dat gij zoudt God mishagen.	(16)
(15)	Ik u nooit wenschen zal / dat God u zoude laeven.	(14)
(17)	Ik wensch dat gij nooit mogt zien / het hemelsch firmament.	(20)
(19)	Ik wensche dat gij ziet / de hel met haer tourment.	(18)

Leest mijne wenschen met gedachten,
Het is niet geschreven voor u te verachten.

Men zie een gelijkaardig verspringend gedicht in « Oostvlaamsche Zanten », 4^e jg., (1929), nr 5-6, bl. 95 : « Een eigenaardig Begijntjes Lofdicht uit 1789 ».

Ook in den « Almanak... van den Landbouwersbond van Oostvlaanderen », 1911- (20^e jaargang) vindt men op blz. 36 nog een similairen « Nieujaarswensch in verzen », ditmaal door Luibrechts aan zijn vriend Spiegels toegestuurd.

A. V. D. ABEELE.

Ons eigen postchecknummer.

Wij vestigen de aandacht van onze lezers op het feit dat, voor alle gemak en regelmatigheid, de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen zijn **eigen postrekening** heeft aangevraagd en bekomen. Men gelieve dus, in 't vervolg, alle stortingen te doen op rekening **969.46** van

Bond der Oostvlaamsche Folkloristen

p/a Bouwmeestersstraat 39, St.-Amandsberg — Gent.

We verzoeken onze leden, zooveel mogelijk, om ons tijd en onkosten te besparen, uit eigen beweging, het lidmaatschapsgeld voor 1944 op bovenvermelde postrekening te storten. De leden ontvangen de mededeelingen gratis.

Lidmaatschap : 15 fr. — Beschermliden : 50 fr.

Eereleden 100 fr.

Abonnementsprijs voor het buitenland: 6 Belgas.

Besten dank bij voorbaat !

Vijf Volksliedjes

1. — TIRE, LIRE, KLITS, KLETS! (Drinklied).

Ti-re li-re, klits, klets! Ti-re li-re, klits, klets! Een dronkaard zou ver-
 = koopen, Het les-te hemd van 't lijf, En zonder schoenen loopen, toch
 al-tijd vol en zat. Van rom, tom, titer-ke, Sa baas een
 li-terke, Van rom, tom, tom, to tom, to tom, Van to tom, to tom!

Tire lire, klits, klets! (bis)
 Een dronkaard zou verkoopen
 Het leste hemd van 't lijf,
 En zonder schoenen loopen,
 Toch altijd vol en zat.

Van rom, tom, titerke,
 Sa, baas, een literke,
 Van rom, tom, tom;
 Totom! totom!
 Van totom, totom!

Gezongen door Rikus Hiel van Kieldrecht (geb. 1802, overleden 1865. Dendermonde). Vader van Emanuel Hiel, hovenier van Dr Prudens Van Duyse, waarvan hij ook de koets voerde (misschien daarom de klits, klets).

Vader zong het voor ons met één verdoezeld woord, het echte woord rijmt op « zat ».

2. — EEN VOGEL ZONG. (Drinklied).

Een vo-gel zong, al in de funche wei, 'kzit liever in de
 herberg met een kanne bier bij mij .. kanne bier bij mij
 Pier verkocht zijn knoppen, en Jan verkocht zijn frak. En Jef zijn holle =
 = blokken. Geen oordjes in den zak ... Kanne bier bij mij.

Een vogel zong, al in de frissche wei,
 'k Zit liever in de herberg
 Met een kanne bier bij mij.
 Pier verkocht zijn knoppen,
 En Jan verkocht zijn frak,
 En Jef zijn holleblokken,
 Geen oordjes in den zak.
 Een vogel zong, al in de frissche wei,
 'k Zit liever in de herberg
 Met een kanne bier bij mij.

Werd gezongen door Rikus Hiel (geboren te Kieldrecht 1802, overleden te Den-
 dermonde 1865), vader van Emanuel Hiel.

3. — HI IS OP RABOT GEWEEST.

op de wijze: « Sur l'air du tra-la-la-la !

<p>1. De visscher die durft kloppen
Als het water is gezakt.
Hi gaat in al de kroegjes,
En vier, vijf pintjes pakt;
Hi is het glas gewend !
De kooper is miskontent;
En a's het elven slaat,
Dan vliegt hi op de straat.
Hi moet 'n kartje (kwartje) blauwen
Om bi het volk te gaan.
Salliderom, falla-la-la !</p>	<p>3. De metselaar krult zin neuze,
Als het kalk moet zin gebluscht.
Is er wat in de beuze (beurs)
't Is goed tegen den dust (dorst) !
En zit hi op het dek (dak)
Met een verdroogden bek,
Om een dreupel gelas (glas)
Zin herte gaat naar 't vat.
Hi giet 't met zeventien haaste
Al in zin keelegat.
Salliderom, falla-lala.</p>
<p>2. De schoemaker moet trekken
Schier de prenten in zijn hand,
Hi moet zin koorden rekken
Zoodat ze stive (stijf) spant !
Hi stekt 'n lap of twee,
Stekt lappen op de teë (teenen)
En is zin werk gedaan
Is op rabot gegaan.
Hi moet 'n kartje blauwen
Om bi zin wuf (wijf) te gaan.
Salliderom, falla-lala.</p>	<p>4. De bakkers willen ni' werken
Als het Zondag is,
Ze gaan niet naar de kerke
Al is het de hogmis (hoogmis) !
Ze drinken liever 'en pint,
Verheugd en wel gezind,
Omdat ze niet meer aan
Hun warmen oven staan,
Drinken liever frisch bier
Al op heulder (hun) manier.
Salliderom, falla-la-la- (bis)
Salli, falla, falli deriderom !</p>

Blankenberge. Gewestspraak.

Vertolker : E. Popelier, visscher en kerkszanger.

De wijze is veel gebruikt geweest voor gewone volksliedjes.

4. — DE GOEDE WEEK.

Variante op de « Week van den Dronkaard ».

1. 's Maandags en 's Maandags
Dan ging ik om 'n pintje.
Ik dronk er twee, ik dronk er drij,
Dronk er tot vijf en twintig bij.
— Doen ze, doen ze, doen ze, Jan ?
Hebben ze dat gedaan? — Ja, zei Jan.
2. 's Dinsdags, en 's Dinsdags
Dan was het vastenavond.
Mijn wijf is op den toer gegaan
En ik ging met een andere.
— Doen ze,... enz.
3. 's Woensdags, en 's Woensdags
Dan ging ik om een kruisken.
Wat wilt gij dat 'k een halven dag
Ga timmeren en bruisen.
4. s' Donderdags en 's Donderdags
Dan was 't de dag van eten.
Zij stelde mij al de beentjes vóór
En 't vleesch was afgebeten.
5. 's Vrijdags, en 's Vrijdags
Dan was 't de dag van slapen.
Mijn wijf was uit kommeeren gegaan,
Mijn bed was nog te maken.
6. 's Zaterdag, en 's Zaterdag
Dan was 't de dag van renten.
Ik bracht geen enkel oordje t'huis
Wij vielen aan battementen.
7. 's Zondags, en 's Zondags
Dan was 't de dag des Heeren.
Dan deed ik mijn schoon hemdeken aan,
Daarop mijn beste kleeren.
— Doen ze, doen ze, doen ze, Jan ?
Hebben ze dat gedaan? — Ja, zei Jan.

Gent.

5. — TE KIELDRECHT.

(Gekende wijze).

1. Te Kieldrecht, te Kieldrecht
Daar zijn de meisjes koene,
Zij dansen tot den middernacht
En slapen tot den noene.
Ik maai! Is dat niet fraai!
En slapen tot den noene.
2. En als ze opstaan, opstaan
Kijken ze inne de wolken.
Ze zeggen: Wel, hoe laat is 't al?
Mijn koeike staat ongemolken.
Ik maai! Is dat niet fraai!
Mijn koeike staat ongemolken.
3. Zij hebben daar een roksken aan,
Het is zoo volle van lappen;
Maar als de beste vrijer komt,
Dan smijten ze 't achter de trappen.
4. Dan hebben ze daar een mutsken op,
Het is er zoo vuile bestoven;
Maar als de beste vrijer komt,
Dan flikken ze 't inne den oven.
5. Dan hebben ze daar een emmerken
Het is er gebonnen met wissien,
En als het niet vol melk en is
Dan gaan ze'r maar in p-ssen.
6. Dan hebben ze daar een hondeken
Het heet er Iffra Betje!
Het wascht de schotelkens met zijn tong
En droogt ze met zijn stetje (staartje)
7. En als ze dan komen in de wei
Dan roepen ze: Koeike Blare
Ik ben hier met mijn vrijer aan d'hand
En zal u dat niet varen?
Ik maai! Is dat niet fraai!
En zal u dat niet varen?

Zoo zong het Rikus Hiel, vader van Emanuel Hiel, geboren te Kieldrecht in 1802, overleden te Dendermonde in 1865.

Liederen opgeteekend door

Mw. LAURA BATAILLE-HIEL.

Oostvlaamsche Folkloristische Bibliografie

(5^e Vervolg)(1).

BIDPRENTJES. Guido Gezelle als folklorist. Gentsch Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 15-11-42.

(Na eventjes gewezen te hebben op de beteekenis van Guido Gezelle als folklorist, stipt S. aan dat Gezelle door zijn gedichten voor bidprentjes de santsjesnijverheid heeft doen herleven te Gent en te Antwerpen rond de jaren 1878-1885, nijverheid die vroeger reeds bloeide in het Antwerpsche. Hij deelt tevens mede waartoe deze prentjes dienden: als goede punten en beloningen in de volksscholen en in de catechismuslessen, als herinneringen aan zekere familiefeesten, ook als « halve santsjes » vastgemaakt aan de windels van vondelingen, om die desgevallend later te kunnen opeischen).

BROUWERIJEN. De oude Gentsche Brouwerijen. Het Laatste Nieuws, 4-12-42.

(Na de verschillende soorten van bieren opgesomd te hebben, waar Gent om befaamd was in de middeleeuwen en in de moderne tijden: Viermite, Inckelen en Dobbelen Clauwaert, Krabbeleire, Uitzet, Dobbelen Tripelbier, handelt S. over de korporatie der brouwers en over de namen der brouwerijen, o.a. « De Pale » en « Wannekin », over den patroon der « bruyers » of « biercammers » St Arnout, over het Brouwershuis en de bierproevers ofte « warderers van den smaeckebiers »).

DEKENIJEN. Gentsche Dekenijen. Het Laatste Nieuws, 25-11-42. De Dekenbond en het Weldadigheidsbureel. Idem, 6-12-42.

(Het eerste artikel handelt over het eigenaardig Gentsch gebruik der gebuurtedekenijen en over hun wederinrichting in het begin dezer eeuw, vooral op het initiatief van Karel Lybaert en Amant Cassiers. Benevens aan de inrichting van buurtfeesten werd nu ook aan liefdadigheidswerken gedaan. De Bond der dekenijen had zelfs zijn eigen werkbeurs. In het tweede artikel stelt S. meer in 't bijzonder het liefdadig werk van den Bond in 't licht).

DULLE GRIET. Het Groot Kanon. De « Dulle Griet » en de Dichters. Het Laatste Nieuws, 25-8-42 en 8-9-42.

(Beide artikels vormen een omstandig verslag over de voordracht van Mr J. Vermeulen, gehouden in het Folklore-Museum, te Gent, op Zondag 23 Augustus '42, en handelend over de « Dulle Griet » en haar Poëten).

HOEVENBOUW. Trefois (Cl.). Over de Boerenwoning in de Zuidelijke Nederlanden. Wetenschappelijke Tijdingen, VII, n° 10 (November 1942), blz. 242-251, geïllustreerd.

(S. heeft in dit artikel zijn bevindingen op het gebied der studie van den hoevenbouw in de Zuidelijke Nederlanden, uitkomst van jarenlange navorschingen, samengevat. Deze bevindingen werden reeds breedvoeriger uiteengezet in zijn beide werken: « Bouw der Boerenhoven in de Zuidelijke Nederlanden » (De Sikkel, Antwerpen, 1942) en « Van Komwoning tot Vlaamsche Boerderij » (De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1942).

ST.-JANSFEEST. Keyser (Prof. Dr P. de). Het St Jansvuur in de Folklore. Onze Tconeel-Cronycke van den K. N. Schouwburg, Gent, III, n° 19 (13 December 1942).

(Samenvatting van het artikel van S. over de « St.-Jans- en de St.-Pietersvuren in Oostvlaanderen », verschenen in « Volkskunde », (N.R.I., 1941, n° 3), als toelichting van Hermann Südermann's tooneelstuk: « St.-Jansvuur », opgevoerd in den K. N. S. te Gent, den 12de December 1942.)

KLOOSTERLEVEN. Lievevrouw-Coopman (L.). Twee Unicums. Folkloristische Sprokkelingen, II, 1942. De Dageraad, Ledeberg, blz. 11-13.

(Bevat 2 uittreksels uit het dagboek van het klooster van den Nieuwen Bosch te Gent, uit het jaar 1521: een rekening betreffend het « kleedsel » van Lynken van den Damme en een met betrekking tot het « professen » van vermelde kloosterzuster.)

(1) Zie Oostvl. Zanten, XVI (1941), 119, 166, XVII (1942), 113, 190, XVIII (1943), 91.

LIEDJESZANGERS. De straatzangers. Gentsch Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 6-9-42.

(Enkele gegevens over Sadones, Eggerickx en K. Waeri.)

OSSCHAART. Lievevrouw-Coopman (L.). Osschaart. Samen met Oude Gentsche typen overdruk uit Het Morgenrood, tijdschrift, Drukkerij De Dageraad, Ledeborg, 1943, n° 256 (blz. 22-24), 3 blz.

(Na een korte mededeeling over de Gentsche reuzen, handelt S. over den waterduivel Osschaart, die zich te Gent meest ophield langs de Predikheerenlei en de Oude Ajuinlei, en deelt de sage over dezen Proteus mede door Frans De Potter gepubliceerd in « Gent van den oudsten Tijd tot heden », III, 455-56.)

PATROONHEILIGEN. Mestdagen. Gentsch Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 11-10-42.

(Volgende patroonheiligen der Gentsche ambachten worden aangehaald: St Lukas (kunstenaars), St Crispinus (schoenmakers), St Huibrecht (vleeschhousers, bakkers en pasteibakkers), St Patricius (vischverkoopers), St Arnoldus (brouwers), St Victor (mullers), St Maria Magdalena (kruideniers, kaarsgieters en zeepzieders), St Eloi (alle soorten van smeden.)

PEST. Een verschrikkelijke ziekte. Gentsch Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 18-10-42.

(S. handelt over de behandeling der pestlijders in vroegere eeuwen te Gent en over het vieren van het 700-jarig jubileum van den pestheilige Macharius in 1727.)

POMPEN. Openbare Pompen. Gentsch Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 18-10-42.

(Enkele gegevens over verdwenen en nog bestaande monumentale Gentsche pompen.)

SAGEN. Vlaminck, Cyriel. Lokeren, zijn oud verleden, enz. (zie Volkstypen), blz. 162-166.

(Bevat 3 Lokersche sagen: Oeschaard en de Molenaarsknecht, de geheimzinnige Non, de laatste Man, en een spookverhaal: Twee Geesten.)

STRAATLIED. Lievevrouw-Coopman (L.). Het Gentsch Straatlied. Folkloristische Sprokkelingen, II, 1942. De Dageraad, Ledeborg, blz. 3-6.

(Een twaalfal Gentsche straatliedjes, waarvan de wijze ontleend is aan opera's en operetten en die gemaakt zijn door de vleeschhousers, die men vroeger noemde « de vroolijkste jongens van Gent. »)

STRAATROEPEN. Straatroepen te Gent. Wat Dulle Griet zegt! De Dag, 20-11-42.

(4 straatroepen van Gentsche leurders: Free Petrol — petroleum, Van Damme — fruit, Pier de Potflassche — gedroogde visch en gezouten schol, een mostaardventer.)

TOPONYMIE. STRAATNAMEN. Naamveranderingen. Gentsche Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 11-10-42.

(Handelt over den oorsprong van den straatnaam « Verloren Kost ».)

TROUWFEEST. Lievevrouw-Coopman (L.). Lobbeke en Seuzeke. Folkloristische Sprokkelingen, II, 1942. De Dageraad, Ledeborg, bl. 7-10.

(Handelt over het vermakelijk huwelijk van twee dwergen: Serafien Rooyackers (Lobbeke) en Melanie Tollenaere (Seuzeke), dat plaats greep op 16 Juli 1862 en ingericht was door de vleeschhousers en slachters van Gent. Bevat een uittreksel uit de Gazette van Gent en ook een liedje daarover uit den Almanach van Snoeck van 1863.)

VOLKSDEVOTIE. GEBUURTEKAPELLETJES. De Gebuurtekapelletjes en de Gevelbeelden te Gent. Kunst-fotoverzameling door Buyens. Met toelichting van E. H. Gab. Celis, bestuurder van « Gent aan Maria ».

(Alhoewel wij niet heelemaal accoord gaan met de benaming « Kunst »-foto's, waarmee de uitgever zijn werk betitelt (het is eerder documentatie-werk), mag de verschijning

ervan een verheugend feit genoemd worden. Hoeveel kapelletjes zijn reeds verdwenen en zullen nog verdwijnen zonder het minste spoor na te laten? Hier hebben we thans honderd foto's, die eens en voor altijd deze schilderachtige doch brooze getuigen van volksche piëteit vastleggen. De uitgever vergeet, jammer genoeg, te zeggen of zijn verzameling volledig is. De nota van toelichting, van de hand van E. H. Gab. Celis geeft ons niet alleen het weinige, dat in de archieven over dit onderwerp kan gevonden worden, maar tevens alles wat de overlevering tot ons heeft gebracht. Bij den vromen slotwensch van den schrijver voor het behoud der nog bestaande kapelletjes voegen wij den wensch der folkloristen. J. B.)

VOLKSFEESTEN. De Vrijdagmarkt als Kermisveld. Volksfeesten. Gentsch Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 20-9-42.

(De Vrijdagmarkt te Gent diende niet alleen als handels- en gerechtsplaats, maar ook als feestplaats, vooral onder het Fransch bewind. In zijn tweede artikel handelt schrijver over den twist die ontstond bij gelegenheid van de uitvoering van de beroemde Artevelde-Kantate in 1868, bij de onthulling van het standbeeld van den Wijze Man, tusschen de Koninklijke Koorzangvereeniging en de Melomanen.)

VOLKSGBRUIKEN. Vlamincq (Cyriel). Lokeren, IIe deel, De Kunst te Lokeren van 1850 tot 1942. Galerij van voornamen Lokeraars. Eigen uitgave, z.j. (1943), 80 blz. Geïllustreerd.

(In het hoofdstuk: Zeden en gebruiken 1850-1900, blz. 76-80, wordt er gehandeld over de kanarievogelkweekers, het duivenspel, andere volksspelen, het vieren van Zotte Maandag, Karnaval, Kermismaandag, de gevechten tusschen de jeugd der verschillende wijken, het vieren van St Elooi en St Niklaas.)

VOLKSGELOOF. Wat moest men vroeger laten gedurende de zes donkere weken. Wat Dulle Griet zegt! De Dag, 1-12-42.

(Een rist van negen bijgeloovigheden betreffende hetgeen men doen of laten moest gedurende de zes donkere weken. De meeste dezer bijgeloovigheden hebben betrekking met spoken en heksen.)

VOLKSLIED. Keyser (Prof. Dr P.). De oude Liedjes zijn de beste. Volk en Kultuur. Kerstnummer 1942, blz. 10-12.

(Oproep om door medewerking de Commissie van het Oude Volkslied te steunen in haar nationale en kultureele taak.)

VOLKSTYPEN. Vlamincq (Cyriel). Lokeren, zijn oud verleden, zijn heemkunde of folklore, zijn humor. Lokeren, Drukkerij Jos. Drossens, z. j. (1942), 232 blz. Geïllustreerd en met een kaart buitentekst.

(In deze geschiedenis van Lokeren voor het volk geschreven worden verschillende verdwenen Lokersche typen beschreven in de volgende hoofdstukken: De Trouwdag van Soei en Djô; « Mon », de pijpenkampioen; Dolf, de baanzwerper; Jules, de commissararis; Kiriki, de schareslijper; De rare, excentrieke poelier; De Bultenaar; De Pachter en zijn Flieske; Dolf, de klokkenluider; Mr Charles; De Liefdeman; Pee, de bokkenslachter; Het kleine Peeken De pijpvrouw; Vadertje Ei.)

IDEM. Gentsche Typen. Gentsch Zondagspraatje. Het Laatste Nieuws, 6-9-42.

(Gegevens over Jan Pek, Laguerre, Jan de Sare, bekende Gentsche typen uit de XIXe eeuw.)

IDEM. Lievevrouw-Coopman (L.). Oude Gentsche typen. Overdruk uit het Morgenrood, Drukkerij De Dageraad. Ledeberg. 1943, 21 blz. met 3 illustraties (portret van den schrijver, De Mammelokker, Jozef-Jakob Kiekepoost).

(S. heeft het over volks- en burgerstypen, die leefden in de eerste helft der XIXe eeuw te Gent, die dus bijna geen hedendaagsch Gentenaar nog gekend heeft, maar wier namen nochtans in het geheugen van vele oude menschen gebleven zijn en zelfs in sommige volksuitdrukkingen zijn blijven voorleven. Als volkstypen worden beschreven: Krommen Haas, Jan den Bult, Trikonie, Philippus Puyenbroeck en de Stopnaalde, Kromme Lamet, Jan de Sare, De Rattesteert (1843), Kies of Dekies, De groote Laber en de kleine Laber, Cies (of Jan) mijne windbol, Pier Lampet, Titalo, Blind Lowietje,

Mie es dood, Balte Koestront, Kalmoes, Pier den Beulijnck, De Kroete, Laguerre, Kokedie.
Als burgerstypen : Tieste Scheldewaert en Kiekepoost.

IDEM. Andelhof (Emiel). Galerij van Gentsche Typen. Uitgave van den Bond der Oostvl. Folkloristen, Gent, 1942, 216 blz. Geïllustreerd met 11 foto's.

(In deze « Galerij » worden het leven en de eigenaardigheden van de volgende 32 verdwenen Gentsche volkstypen beschreven : De Voorzitter der Zouaven (Ch.-L. Van den Bulcke); De Snepschieter; De Burgemeester van 't Zieklien (J. Seys); Jef Casteleyn; Keuntje; Cies Honorez of Voiture Chauffée; Vieze Kreweye; Giele de Geernaardmarchand en Sequah; Jan Poepe; Baard Vermeulen; Fliepe, de skamoteur (Ph. Lemens); Zeuntje, de Kolenmarchand; Donato; Siesken, de Gistmarchand; Zot Sofietje; Bertje, de Mestramer; Domien Karelke Waeri; Pruuke Dossche; Miek-Mak; Heilige Antonius; Moustache Ramon; Blind Loewietje; Sander, de Oliekoekmarchand; Lotsuure; Jan Pek; Kokedie I en II; 't Dikhoofd; Cies Kirremelk; Louis Van Caeneghem; Raymond de Lutteur; Fientje de Buikspreker. Dit werk bevat ook, benevens een inleidend woord van Prof. Dr P. De Keyser, een bibliografie van Emiel Andelhof.)

VOLKSVERMAKEN. Lievevrouw-Coopman (L.). Onze Guinguetten. Fokl. Sprokkelingen, II, 1942. De Dageraad, Ledeberg, blz. 14-15.

(Een overzicht vanaf 1830 van de talrijke « guinguetten » in het omliggende van Gent, waar de stedelingen zich op zon- en feestdagen gingen vermaken.)

WAERI (KAREL). Climax. Karelke Waeri, een type onder de typen. Een bescheiden doch welverdiend huldewoord. De Dag, 21-8-42.

(S. haalt verschillende uittreksels aan uit het artikel van J. Schepens over Karel Waeri, verschenen in Oostvl. Zanten, 17^e jg. (1942), n^r 4, en brengt op zijn beurt hulde aan « den Gentschen Beranger ».)

ZWAARDDANSEN. Verstraete (Eugeen). Gegevens over zwaarddansen in Vlaanderen. De Speelman (V.I.V.O.), Herfst-Winter 1942, n^r 23-24, blz. 13-17. Geïllustreerd.

(Na geconstateerd te hebben dat tot heden een vijftigtal plaatsen in Zuid-Nederland gekend zijn, die eenmaal eigen zwaarddansen hadden, komt S. tot de vaststelling dat deze geplogenheid, oorspronkelijk verbonden aan den Vasten- of Lentetijd, van lieverlede werd opgenomen in het kristelijke jaar. Verder handelt hij over de zeven bewaarde zwaarden der « Michielkens » of « Trojanen » te Tongeren, deelt de wijze mee van den Kempischen Rijzenbezemdans, die aan een zwaarddans herinnert en ten slotte ook enkele gegevens over dien dans in Wallonië — te Dinant en te Namen — waar hij « la danse des Macchabées » genoemd wordt. In hetzelfde nr (blz. 3-4) een artikel van Drs P. De Vroede over Zwaarddansen te Tielt.)

DE REDACTIE.

IN MEMORIAM.

Griffier Georges V. van Loo.

Op 1 December 1943 overleed schielijk te Sint-Amandsberg ons medelid de Heer Georges Victor van Loo, griffier aan de Rechtbank van Eersten Aanleg te Gent. Hij was in deze laatste stad op 24 Maart 1888 geboren. Stil en minzaam van karakter, stelde hij immer belang in de gebruiken en geplogenheden van zijn Gentsch volk, die hij met een monkelenden glimlach kon nagaan. Sinds jaren volgde hij met belangstelling de werkzaamheden van onzen bond, en vooral de ontwikkeling van ons Museum. Telkens en opnieuw wist hij het gesprek op de folklore te brengen en onze aandacht te vestigen op dit of dat gebruiksvoorwerp dat dreigde uit de circulatie te verdwijnen, en waarvan toch een exemplaar zou dienen te worden opgeborgen. We zullen de beste herinnering aan hem bewaren.

Apotheker Pol Stepman.

De Bond heeft het verlies van een tweede trouw lid uit Gent te betreuren. Op 5 Februari 1944 ontviel ons Apotheker Polydore Edmond Stepman, in den ouderdom van 78 jaren te Gent overleden. Hij was één der oudste leden van den Bond, waarvan hij één der allereerste aangeslotenen is geweest. Van zijn belangstelling in de Folklore getuigt o.m. de bijdrage die hij instuurde over het epos « De Vogel en de Visch », en die verscheen in den 8^{en} jg. van Oostvl. Zanten, 1933, bl. 138.

Dat zij beiden in vrede rusten.

J. V.

Oorlogsfolklore.

RANTSOENEERING.

« Geen Vleesch ».

Een man belt aan de gesloten deur van een vleeschhouwer, die duidelijk zichtbaar op een papier de woorden heeft geschreven : « Geen vleesch ». De vrouw van den vleeschhouwer doet open en vrij onvriendelijk zegt ze tot den man : « Kunde gij niet lezen ? We hebben geen vleesch ! » « Jamaar » luidt het antwoord, « ik moet ik geen vleesch hebben, ik kom om beenen (beenderen) voor de soep ! »

(Gehoord te Gent, aanvang Februari 1941).

P. D. K.

Practische Zegels (Bonnetjes).

Binnenkort zal men een nieuwigheid invoeren bij de maandelijksche zegeluitdeeling. Hoe zoo ? Wel, sommige zegels zullen ook werkelijk bruikbaar zijn : zoo bv. zal men met de boterzegels (of boterkaart) zijne boterhammen kunnen smeren, de broodzegels zullen in den vorm van koekjes worden uitgedeeld, de suikerzegels zal men in zijn koffie, pardon, zijn « ersatz » kunnen laten smelten, enz. En wat zullen we kunnen doen met de handdoekpunten ? vraagt er iemand. Wel, men zal er zijne handen mede kunnen wasschen. En met de overblijvende zegels ? vraagt nog iemand. « Zijn voeten vegen » is het antwoord.

(Gehoord te Gent, 24 Februari 1942).

P. D. K.

Halve Zolen of Lange Tongen.

« Bruinkoeken », het officieel gebaksel dat men tegenwoordig krijgen kan in vervanging van « Peperkoek », die niet meer voorhanden was, worden te Meenen « Halve Zolen », of ook nog « Lange Tongen » genoemd.

Gehoord Augustus 1943.

L. V.

BURGERLIJKE STAND.

« Als men tegenwoordig een jongen koopt, zegt men, moet men een ouden in de plaats geven ! » (Zinspeling op de winkeliers, die voor de levering van een ingepakt product, een oude verpakking in de plaats eischen... b.v. tandpastatubes, elektrische batterijen, enz.)

(St. Niklaas).

M. P.

BOEREN IN OORLOGSTIJD.

— « 't Kost tegenwoordig al tien frank, weet ge 't ? »

— « Watte ? »

— « Wel om nen boer die spek geëten heeft, mee permissie, zijn... bakkes te mogen aflikken. »

(Schimp op de schraapzucht van sommige boeren.)

(Beveren-Waas).

J. V.

SLECHTE TIJD !

« 't Is me wat gezegd tegenwoordig, zoo nen tijd ! Op den tram moogde niet rooken; op café moogde niet spreken, en thuis moogde niet eten, of g'hêt 's anderen-daags niets meer ! »

(Gehoord te Gent, 6 December 1943, in de rij menschen die stonden « rootje te volgen », zooals een vrouw zei, om hun eerste tabakskaat te krijgen.)

J. V.

TEXTIELSCHAARSCHE.

Een dame komt in een winkel en vraagt naar enkele meters echte zijden stof. Er is, natuurlijk, geen in 't magazijn voorhanden. De bediende, een nieuwelinge, wil dat zoo maar niet aan de cliënte zeggen en gaat bij den patroon vragen wat ze moet antwoorden.

— Ja, zegt de man, zeg maar eenvoudig dat we er voor 't oogenblik geen beschikbaar hebben, omdat er een groote epidemie onder de zijdewormen heerscht, en dat er daarmede geen zijde kan geweven worden.

Zoo gezegd, zoo gedaan. En de bediende herhaalt de geschiedenis van de epidemie der zijdewormen.

Enkelen tijd naderhand komt iemand om enkele meters lint vragen. Er is, natuurlijk, ook geen meer voorhanden.

Het meisje is nu opgeleerd en ze zegt aan de klante: « Spijt me, madam, voor 't oogenblik hebben we er geen meer in voorraad, want... er heerscht een groote epidemie onder de lintwormen! »

Gehoord te Gent, Sept. 1943.

V.

NIEUWE PATROONHEILIGEN.

— Weet ge wie tegenwoordig de patroon is van de sigarettenrookers?

— Neen!

— Wel, vroeger was het Saint Michel, nu is het de Heilige Amadis!

(Zinspeling op de groene pakjes sigaretten « St. Michel », de zoogenaamde « Michellekens », van de firma Gosset, en waarvan de naam nu vervangen is door « Amadis »!).

St.-Niklaas, Sept. 1943.

M. P.

Alfons de Cockfonds.

PRIJSVRAAG 1945, OVER EEN WEERKUNDIGE VOLKSKALENDER.

De Bond der Oostvlaamsche Folkloristen schrijft in 1945, ten laste van zijn Alfons de Cockfonds, de volgende prijsvraag uit:

Gevraagd wordt:

Een in het Nederlandsch geschreven studie van ten minste 64 blz. van 42 regels met 62 letterteekens over:

WEERKUNDIGE VOLKSKALENDER VOOR HET VLAAMSCHE LAND.

(Voorspellingen, weerspreuken, boerenwijsheid, enz.)

Enkel handschriften, leesbaar geschreven of getypt, van nog niet uitgegeven studiën komen in aanmerking.

De Schrijver zet zijn naam niet op zijn werk, hij voorziet het echter van een kenspreuk, die hij, met opgave van naam en woonplaats, gesloten in een omslag, met dezelfde spreuk als opschrift, herhaalt.

De manuscripten moeten vóór 31 December 1945 gestuurd worden naar den Heer Lodewijk Verlodt, sekretaris van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, Zalmstraat, 69, Gent, onder vermelding:

WEERKUNDIGE VOLKSKALENDER VOOR HET VLAAMSCHE LAND.

Prijsvraag 1945.

De uitgeloopte prijs bedraagt Fr. 1.500. In geval geen enkel werk aan de vereischten voldoet, kan de jurv aanmoedigingspremiën toekennen. Het bekroonde werk wordt het eigendom van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen.

De beslissingen van de jury zijn zonder beroep.

De Sekretaris,
LODEWIJK VERLODT.

De Voorzitter,
FERN. VAN ES.